

PAUSELE

Gestalter genom tiderna Berättat av Johannes Persson Nedtecknat av Karl Nilsson, troligtvis på 50-talet

Israel Natanaelsson kallad "Gamm Israel" av närstående och "Lång Israel" av Utbyssen. Troligen tre alnar och ett kvarter lång.

Envis och tjurig och ville vara värst. Han var nykterist, aldrig smakade han kaffe, tobak eller sprit. Godmodig och språksam, hans samtalsämnen var mest om vad han gjort. Han var förutseende och omtänksam. Planerade väl alla sina arbeten och företag.

Morgonpigg som han var gav han sig ofta iväg tidigt till skogs med sina tre till fem drängar.

En vacker dag skulle de bege sig till Mejvanlandet åtta kilometer hemifrån. Väl kommen till Stora Hundsjön, där de med båt skulle ta sig över till andra stranden. En av drängarna la ifrån sig verktygen han bar på, kastade en sten för att hitta en påle som stod på lämpligt avstånd ute i vattnet. Drängen missade sitt kast. Israel blev ivrig, la ifrån sig det han hade för händer och sa "Du ä dåli på kast."

Men Israel lyckades inte bättre han, men ett par av drängarna lyckades bättre och nu blev Israel ursinnig och ville vara värst. Men det gick inte trots att de fortsatte hela dagen. På kvällen måste de återvända hem fast inget hö kommit i ladorna utan stod fortfarande kvar i hässjorna.

Nästa dag fick de bära hö. I vanliga fall ville inte Israel försaka sitt arbete utan var synnerligen "jeru". Men att han inte fick vara värst grämde honom så till den milda grad att han kastade sten hela dagen.

Han byggde lador på utägor och ängar, det är många som finns kvar än i dag men många är föråldrade. Han anlätades också som byggare till ramsågar åt andra byalag ex till kvarnbäcken i Åskilje. Han var beryktad som synnerligen duktig, han kunde nämligen sätta upp en ängslada på dagen. För att få belägg för detta lejde min morfar Johan Abrahamsson i Norrby honom att sätta upp en lada. Min mor Sofia mindes så väl denna bragd.

Han skidade från Pausele, över 2 mil, satte upp en lada den dagen nästa dag satte han upp en lada till och skidade hem. Lönen var 5 kr per styck. Under sin storhetstid hade han 20 kor och 3-4 hästar och får, ett 50-tal.

2.

Synnerligen tålig var han i fråga om kyla, han kunde sitta med sina drängar i vinterkylan, utan eld, och förtära sin älsklingsrätt långmjölk med bröd i.

Sannolikt var det Mats-Vilhelm som vid ett tillfälle var dräng, det var vinter och kallblåst och han åt och huttrade. Israel tyckte då att han var "ingen karl" som inte tålde lite kyla. Själv tog han av sig på överkroppen, satte i sig sin filbryta och tyckte att "få man en gång må väl så ska man göra hä". Vid tillfället höll de på att yxfälla skog som de senare anmälde tjuvfälld till Jägmästaren och som de senare fick köra fram. Detta var ett sätt att gå förbi lagen. Det var praxis nästan överallt i lappmarken.

Gamm Israel och andra bönder hade kyrkstugor på Finnbacken i Lycksele. Vattentillgången var i underkant en enda brunn skulle betjäna alla. Och det var inte bara sockenbor och fjällbor utan även utlandsbor. Det var en ständig strid. Anders Olof Andersson från Kattisavan som var stor och stark kunde stå och hinka i timmar. Vid ett sådant tillfälle blev vattenbristen så pass påtaglig att fem stycken i Israels stuga fick tvätta sig i samma vatten. Tvättvattnet blev därigenom ganska så tjockt och orent. en av dem tyckte att "no håll vattne på va ganska otrevlit, hä si olustit ut". "Nä" men tyckt en gamm Israel "de här skull ja väl kunna eta opp". Och de bärrvid la han i potatisskal som fanns för tillfället, något bröd tillsattes, sedan tog han en sked och satte i sig hela anrättningen med orden "de här va int dålit hä". Han till och med karade fatet med främstfingret.

Under sin välmakt hade han 4-5 drängar. Även hans döttrar fick delta i varjehanda karlgöra ex i hans stora dikningsprojekt. Gamm Israel kom även på idén att bygga sig ett tröskverk med vanliga bultar sådana som de i allmänhet använde på runnloar, det skedde på den loge som stod på hemmanet hos Anders Olof. Det var meningen att bultarna skulle dras med väderkvarn som var försedd med stora blad. Västanblåsten skulle tjänstgöra som dragare. När anläggningen, som tog hans intresse både natt och dag, var färdigt och trösktiden var inne lösgjorde han sin väderkvarn som var anbringad på logtaket. Troligen skulle det gått väl om inte västavinden varit ojämn.

Då den väl kommit igång var det sådana kastvindar så bultarna formligen skrämde folket ut ur logen. Från sin placering utomhus följde de det öronbedövande och uppororiska elementet till det kommit i normala gängor och Gamm Israel vågat sig fram för att ta del av tröskresultatet. Om han byggd för östanväre hade han nog lyckats i sitt företag. Sedan ficka han återgå till att köra bultarna med häst. Vinden och väderkvarnen övergavs så småningom.

3

Under den tiden när vattenledningsprojektet pågick, hände det att de stötte på en stor sten, då en av drängarna menade att "nu skull vi behövd en stark karl". " De ä väl ingen sak, den skull ja ha bure ba ja hadd han på ryggen". "Int är hä nån sak, vi ska hjälp dej få opp han". Efter att ha kommit överens om metoden tog de den grova hemsmidda kättingen som snara runt stenen och hjälptes åt att få upp den på gubbens rygg, och sa "nu kan du gå". Stenen som sannolikt vägde flera hundra kilo var för tung för Israel så han orkade inte ta ett steg utan måste efter en stund låta den dunsas i backen. Drängarna grät naturligtvis inte. Men de ville gärna se hur hans rygg såg ut. Och nog fick dom det, Israel blottade sin rygg och alla rusade dit för att se. Märken efter minst 20 grova länkar var intryckta i ryggen, men han klagade inte.

Drängen Ander Nilsson Lindberg hörde vid ett fillfälle ett underligt läte på natten där han låg på logen hos Gamm Israel. Dunk, dunk lät det med korta mellanrum. Till sist lämnade han bädden och kunde iakttä Gamm Israels rörelser och förehavanden, han tränade att kasta ett hemsmidd järnspett som var försedd men någon slags ögla.

Lindberg som kände till Israel iakttog hans tillvägagångssätt ett tag. Med ena hande i lyttjan snodde han runt varv på varv tills han släppte iväg spettet som studsade iväg rätt långt. Lindberg uppsökte sin bädd utan att ge sig till känna. Någon dag senare hade Gamm Israel planen klar. När de ätit och var på väg ut till arbetet föreslog Israel att de skulle slå vad om vem som kunde kasta längst. Han skulle få tolv skilling av de andra var och en. Varken Israel eller Lindberg ville börja, de andra fick göra sina försök varefter Lindberg fick lov att kasta. Lindberg tog spettet, svängde det runt och när han fått upp hastigheten kastade han och kom mycket längre än de andra. Inte ens Israels kast nådde så långt och han kände sig överlistad. Argg gick han in i stugan och hämtade tolvskillingen som han motvilligt gav åt Lindberg.

När Israel och hans bror Jan Gustaf som ägde var sitt hemman i Pausele, var tillsammans hade som regel lust att arbeta ikapp. En gång på slåttern var de tidigt ute och när solen gick ned hade Jan Gustaf några hopar kvar och började tröttna. Han sa då till sin piga "ja gatt lämn na hopa till maran" Pigan genmälde "va ä du för en f-s karl som int kunne fp in alltihope?". "Men då vart ja jälak och for ditte myra åsta fämn å bära å då ja fick in siste famn fassne skon däri dörabäcken och famn föll å ja ovarni o somne oppa höböla". I en koja bedvid som Israel. Då en Jan Gustaf vakande upp höll just solöge på att gå upp. "Då jag koxe opp var en bror dera myra, då slängt ja ba i mej na kallgröt å så bar hä iväg ut att ~~ta~~ nya tag.

ta

4.

Israel och hans bror Natanael kom en dag på idén att de skulle fara till Norge och se om de kunde få någon bättre utkomst där borta. På den tiden existerade inga vägar. Vid Påsktiden på skarföret beslöt de sig för att ge sig av. solen var deras riktmärke. De beslöt att inte åka så långt så dom skulle bli lämmen. Efter första dagsetappen övernattade de på Sorselholmen. Resan är sedan obekant för min sagesman, men de funno inte någon bättre utkomst där varför de återvände till fäderneslandet.

Israel blev så småningom ägare även till Jan Gustafs egendom i Pausele. Jan-Gustaf var i motsats till sin bror synnerligen begiven på sprit och därigenom på obestånd och fick gå borta hemmane. Gamm Israel vart en mäktig man och ägde som mest helea Pausele, kronobygget Trevnaden och nybygget Paulund, fick tretton skelskatt för 600 kr. Jan Gustaf blev bosatt i Norrvik och fick på ålderns dagar hämta sina förmåndr i Pausele.

En sommar kom elden lös, det brann sö liden hela sommarn, det var rök i luften så solen kunde inte lysa på fästet. Branden uppstod vid Jovansjön och fortsatte mot Paubäcken på höstkanten. Jan Gustaf berättar att han efter branden begav sig till Sjölia och Mejvankylen för att se om det växte jägarn där. Han for i smyg för en bror. Där hitta han hö så han slog i fjorton dagar innan en Israel förstod var Jan Gustaf uppbehöll sig. Dessa dagar kunne en bror ingenting göra, han gick som i vända, han förstod att en Jan Gustaf hade funnit något gott. Men sen kom han dit och slog för egen del så han mått ha drippi sä."Han ho å sä skjorta och slo sä hä bara rök". Ryktet om att det fanns hö gick upp gick upp till Bastuträsk och därifrån kom folk och slog 40 skrindor hö.

Gamm Israel satte sin ~~son~~ Lill Israel i Paulund. Erik Alenius på Jan Gustafs gård på åbacken mitt för Selma Hedmans, f d Gustaf Fredriks gård. Mågen Anders Olof Andersson son till Anders Morsén ~~Joesjö~~ *Reuberg* erhöll hans ungdoms gård, vilken Israel bekommit vid mogen ålder, huset var då oinredd. Där klev han in direkt på jordgolvet. Det enda han ägde var ett fång verktyg. Den stugan blev sedan Mannes egendom. Anders Fredrik Backman, mågen från Örträsk fick Kronobygget Trevnaden, där han satte upp sin förmånsstuga. Han började också där på nytt, satte upp ladugård för fyra kor och häst. Odlade först upp ett flak utanför Bjurs gård. Detta gärde kallade hans barn och mågar för Fåfången, emedan det var synnerligen sandig jord där. sist flyttade han längre ned mot paubäcken och den anläggningen kallades Fliten, ett område där Pausele - Åskilje idrottsföreningar gjorde till idrottsplats. då var Gamm Israel så märkt av ålder och värk att han måste sitta på en stol när han från rötter och skog bröt upp denna åker. Han erhöll Kungliga hushållningssällskapets medalj för odlingsflit.

5,

Omkring 1882 efter branden på sydöstra delen av Pauliden byggde Gamm Israel och mågen A F Backman sin fäbod vid stormyrleningen. På ålderns dagar kom han på idén att bygga sig en velosoped. Gummi var ett okänt begrepp. Gamm Israel var en klok man han byggde sig en cykel med fyra hjul, han byggde av granstavar som laskades ihop till hjul. Med trampenordning, men utan styr- och bromsinrättning. Ante, hans dotterson sa ifrån att dett går inte. Men Gamm Israel vidhöll att "vi ska försök, vi ska håll vad, du ska få sprang å jag ska åk så du få se vem som är först fram i Rusele". Resan blev aldrig av. Jan Mattsson, som för övrigt inte var någon yrkessmed, fick ske den äran att fullgöra erfoderlig smidesutrustning. Hjulen var en meter i diameter. Inprovingen skedde utan medverkan av åldringen. Ante han ville köra in cykeln. Ante placerade cykeln på Trevnadsbacken, trampade ordentligt så cykeln fick god fart i den branta utförsbacken i riktning mot Pulundslenningen. Det hade nog gått dåligt för Ante om inte cykeln stannat i snårskogen innan han nådde storkogen öst om lagårdsbygget.

De sista 10 åren var hans hustru sängliggande. en piga vid namn Eva Kajsa tjänade piga i många år hos Gamm Israel.

Jan Gustaf Natanaelsson , bror till Gamm Israel var en mera lugn och sansad person. Jan Gustaf var en duktig och idog arbetare. Bland annat framställde han trätjära som han troligen i tunnor flottade till ytterändan av Granselet där han förmodligen fick hjälp av någon Kattisavanbo utför Rusforsen. Han var en stark knogdragare som vid ett tillfälle i Lycksele fick sitt långfinger förstört så att det stod i vinkel från andra leden.

När Jan Gustaf och Gamm Israel tagit emot hemmanet i Pausele föddes i regel en kapplusta i alla arbeten som de företog tillsammans, de ville överträffa varandra. Jan Gustaf var i motsats till sin bror synnerligen begiven på sprit och kom av den anledningen på obestånd och fick gå från hemmanet, vilket sedan blev Gamm Israels egendom.

Jan Gustaf bosatte sig i Norrvik. Hans fru Eva-Maja var från Brännäs och släkt med Stor Lappstinta. Barnen var Natanael, som rymde till Norge, Jonas, Johan, Israel och så dottern Kajsa som var svagsint och hängde sig på Jan Pers Ruséns loge i Åskilje. En av sönerna drunknade i unga år i Paubäcksmynningen. Han for ut i en överlastad båt med granlöpe, det blåste östanvind och båten tog in vatten och sjönk. Hustrun var synnerligen dyngsam och oren av sej och dräpa löss så hon hand inte tid att prata. *från de med folk som kom på besök*

6.

Jan Gustaf hade berättat för min sagesman om den sommaren, troligen 1882, då skogen brann. Elden kom lös vid Jovansjön i Åsberget, Jovanberget, Råstbäcksheden, Sjöleden, Mejvankylen och fortsatte mot Paubäcken på höstkanten. På äldre dagar brukade Jan Gustaf binda siknät, tre varv på kvarteret, längden var den vanliga 10 famnar. Gärningslönen var 75 öre styck. Tidsåtgången 5 á 6 dagar. Förtjänsten var skaplig. Materialet var hemspunnet lingarn upplagt på härvor. Janne Persson-Forsman som var jetarpojke fick 2 öre härvan för att nysta upp garnet. Förmånerna tog han från Pausele vilket han hämtade varje dag hos Erik Alenius som innehade hans hemman.

Sannolikt var det sommaren 1888 som Jan Gustaf skulle styra ut båten, inget vittne fanns på hur det gick till men han kropp återfanns ca 400 m från stranden, drunknad stående på botten.

Lappen Anders Olof Andersson kom från Joesjö till Gamm Israel, blev dennes måg, äktade yngsta dotter och erhöll sin svärfars stamgård. Han var en av de knepigaste personer som var känd i våra trakter. En duktig spelman, spelade fiol och orgel. Först byggde han ett positiv, sedan många piporglar. Han fick kännedom om pipor till orglar och förfärdiga många sådana. Det talades om vilka tonöron han hade som kunde tillverka pipor.

Dit kom en sömmerska, Stor Ulla, syster till Sara Åström. Hon anlände med en Singer symaskin som man ställde på bordet och den drogs med en vev. Han blev intresserad av symaskinen och beslöt sig för att tillverka en sådan. Skytteln var svårast att få till att fungera. Men så kröp han enligt gammal erfarenhet i säng där han stannade i tre dygn och grubblade. När han kom på fötter hande det med ens klarnat. I stället för att dra för hand satte han trampor på symaskinen. Två stycken tillverkade han, en av dem bekom skraddaren Erik Backman som sydde på den i många år. Den finns nu till påseende hos Kronojägare G V Andersson i Kattisavan.

Synnerligen händig på att snickra var han. Tillverkade åtskilliga åkcheser med två hjul och även trillor när sådana kom i bruk. Åkdonen var försedda med fjädrar och lik bra som köpta.

Alla uppfinningar föregicks av en stilla stund under fällen där han kröp ned så att inte ens huvudet var synligt. Alla i närheten som behövde hjälp att göra yxor, skridskor och dirverse vände sig till honom. Han lejde dräng och arbetade själv med snickerier och mixter. Han var mycket utsatt för huvudvärk i hela sitt liv och kunde bli spydig och le.

7.

En av symaskinerna som han gjorde fanns med i Lycksele hantverks-
utställning 1948 och skulle enligt uppgift vara tillverkad 1876 eller 1878.
Sex år efter det Huskvarna kom ut med sin första symaskin. Min
sagesman Johannes Persson påstår att det var 1878. Han minns så väl
att han följde med sin fru och mor och såg på Anders Olofs tillverk-
ningar av ~~sped~~^{Spel} och maskiner och som uteslutande upptog hela hans
intresse med avbrått för en stund under fällen när han grubblade på
något mixer. 1890 på Pingst föll han ur chesen vid Bålforsberget och
fick återvända till Lycksele där han dog efter några dagar.